Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»

Малех Віталій Петрович

УДК 347.962:174.4 (043.2)

ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІВ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ГАРАНТІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2026

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Закладі вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Середа Валерій Вячеславович,
директор Навчально-наукового інституту права та соціально-гуманітарних наук Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права».

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Назаров Іван Володимирович,
заступник голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

доктор юридичних наук, професор
Жаровська Ірина Мирославівна,
професор кафедри теорії права та конституціоналізму Національного університету «Львівська політехніка».

Захист відбудеться «___» листопада 2026 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.140.02 у ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» за адресою: 79021, м. Львів, вул. Кульпарківська, 99, ауд. 221.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» за адресою: 79021, м. Львів, вул. Кульпарківська, 99.

Автореферат розісланий «___» жовтня 2026 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Я. І. Скоромний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним із пріоритетних напрямів розбудови демократичної держави й утвердження верховенства права є формування в державі незалежної, ефективної й авторитетної судової влади. У сучасних умовах саме довіра суспільства до суду визначає рівень легітимності правосуддя, а її забезпечення безпосередньо залежить не лише від якості законодавчого регулювання чи належного функціонування інституцій судової влади, а й від професійної й особистої доброчесності суддів. Доброчесність суддів слугує фундаментальною передумовою реалізації конституційного права кожної особи на справедливий суд, оскільки забезпечує неупередженість, незалежність, об'єктивність та законність здійснення правосуддя.

Особливого значення проблема суддівської доброчесності набуває в умовах триваючої судової реформи в Україні, спрямованої на зміцнення незалежності судової влади, підвищення її ефективності та відновлення суспільної довіри до суду. Однією з визначальних тенденцій розвитку сучасного судоустрою є зміщення акценту від формального дотримання вимог законодавства до комплексної оцінки морально-етичних, професійних та репутаційних характеристик судді.

Загрози воєнно-інфраструктурного характеру, глобальні виклики, розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, ризики неправомірного інформаційного впливу і загалом зростання суспільних очікувань щодо відкритості судової влади істотно трансформують умови здійснення суддівської діяльності. Вказане зумовлює потребу переосмислення сутності та прояву суддівської доброчесності.

Дослідження інституту доброчесності суддів проведено з урахуванням результатів наукової роботи вітчизняних та іноземних учених у сфері загальнотеоретичної юриспруденції, адміністративного права, процесуального права та досліджень у сфері правосуддя, серед яких: І. Білоус, Д. Бєлов, М. Вавринчук, В. Волік, Я. Волошин, Н. Гураленко, А. Іванцов, І. Жаровська, Н. Ортинська, А. Романова, Р. Матвіїв, Т. Міхайліна, А. Поліщук, В. Ковальчук, І. Личенко, А. Лужанський, А. Мірошниченко, М. Базарник, В. Гудима, С. Дашкевич, В. Кравчук, Л. Сопільник, Р. Сопільник, В. Середа, І. Назаров, М. Микитюк, С. Слінько, Л. Чистоклетов та інших.

Незважаючи на вагомий внесок зазначених учених, комплексне дослідження доброчесності суддів як інституційної гарантії здійснення правосуддя досі є недостатньо розробленим. Дискусійними залишаються питання нормативного закріплення критеріїв доброчесності, меж втручання держави у сферу приватного життя судді, правової природи механізмів оцінювання доброчесності, а також впливу цифрової трансформації суспільства на зміст професійних стандартів суддівської діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає правовій політиці євроінтеграції України і вектору реформування судової системи та виконане відповідно до положень, визначених у Стратегії людського розвитку, що затверджена Указом Президента України від 14 травня 2021 року; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства, затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Державній антикорупційній програмі, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220; стратегічних цілей, що містяться в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року».

Робота виконана в межах тем НДДКР ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» «Теоретико-методологічний фундамент правової реформи в Україні у світлі євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0121U111332), «Реалізація системного підходу у розвитку галузей права України» (номер державної реєстрації 0121U111333) і теми НДДКР ГО «Прості питання» «Теоретико-методологічний базис правових реформ в Україні» (номер державної реєстрації 0120U101077).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає розкритті змісту доброчесності суддів як інституційної гарантії здійснення правосуддя.

Реалізація окресленої мети зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

– репрезентувати методологічний інструментарій дослідження доброчесності суддів як правової категорії;

– здійснити термінологічно-концептуальне осмислення доброчесності суддів;

– узагальнити правову природу доброчесності суддів та визначити ознаки, що вказують на доброчесність як на інституційну гарантію правосуддя;

– розробити й описати структурні елементи доброчесності суддів;

– розкрити сутність антикорупційного компонента доброчесності суддів;

– узагальнити розуміння і структуризацію репутаційного компонента доброчесності суддів;

– дослідити аспекти удосконалення механізму формування і захисту професійної доброчесності суддів у світлі новітніх стандартів судочинства;

– визначити шляхи удосконалення фінансової доброчесності відповідно до європейських стандартів судочинства;

– об'єктивувати напрями вдосконалення репутаційної доброчесності суддів в умовах цифрової трансформації правосуддя.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, розвиваються та припиняються в процесі забезпечення доброчесності суддів, а

також функціонування інституційних і правових механізмів здійснення правосуддя.

Предметом дослідження є доброчесність суддів як інституційна гарантія здійснення правосуддя.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність наукових підходів і методів. Автор використав *аксіологічний* підхід для осмислення доброчесності суддів як соціально-ціннісної категорії та *соціальний* підхід для аналізу проблематики крізь призму соціальної реальності й суспільного розвитку.

Перший рівень методології репрезентований філософськими методами дослідження, зокрема: діалектичним – дав змогу розглянути доброчесність суддів як динамічну категорію, що постійно трансформується під впливом правових реформ (*розділи 1 і 3*); метафізичним – під час дослідження сучасного стану доброчесності суддів, абстрагуючись від припущень щодо невизначеного майбутнього правової реальності (*підрозділи 1.2 і 1.3*); герменевтичним – застосовувався для тлумачення норм права і положень міжнародних і національних нормативно-правових актів (*усі розділи*); феноменологічним – для репрезентації проявів доброчесності суддів крізь призму права як соціально-правового феномену і суддівської практики (*розділи 2 і 3*).

Другий рівень методологування представлено системою загальнонаукових методів, третій рівень– спеціально-правовий, який визначає юридичні методи і способи аналізу предмета дослідження, а саме: нормативно-правовий метод – використано для усвідомлення сутності норм права, що визначають доброчесність як характеристику судді та інституційний принцип судочинства (*підрозділ 1.2*); метод державно-індивідуального розвитку – встановлює необхідність погляду на судочинство, державний судовий апарат, суддівство та доброчесність представників суддівського корпусу як на явища, що формуються і розвиваються в конкретних історико-правових умовах (*розділ 3*); метод правових детермінант – для узагальнення впливу комплексу чинників на функціонування інституту доброчесності суддів (*розділи 2 і 3*); метод соціально-правового експерименту –для дослідження окремих проявів доброчесності як самостійного соціально-правового явища та у взаємозв'язку із соціальною реальністю (*підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2 і 3.3*); порівняльно-правовий метод – дав змогу проаналізувати нормативно-правову базу, правозастосовну практику окремих держав (*розділ 3*).

Нормативно-правовою основою роботи стали положення Конституції України, процесуальних кодексів України та інших законів і підзаконних нормативно-правових актів України, а також законодавство Європейського Союзу у сфері регулювання судочинства й судової діяльності, подолання корупції, регулювання застосування цифрових технологій та штучного інтелекту (далі – ШІ), корпоративні норми суддівської етики України та низки іноземних держав тощо. У роботі використано законодавство Європейського Союзу,

практику Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, документи Ради Європи, рекомендації Консультативної ради європейських суддів, висновки Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), документи Європейської мережі рад правосуддя, а також міжнародні стандарти у сфері забезпечення незалежності суддів, суддівської етики та доброчесності.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали щодо функціонування судової влади та здійснення дисциплінарної практики стосовно суддів; практика діяльності органів судової влади, органів суддівського самоврядування; рішення національних судів, практика міжнародних судових інституцій; матеріали узагальнення дисциплінарної практики, офіційні звіти, аналітичні й інформаційні матеріали державних органів та міжнародних організацій; результати авторського анкетування, а також власні узагальнення й висновки, сформульовані під час проведення дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на належному рівні акумульовано сучасні теоретичні і практичні перспективи розвитку й узагальнення принципу доброчесності суддів як інституційної гарантії здійснення правосуддя. Основні результати роботи, що становлять наукову новизну і практичну значущість, полягають у такому, що

уперше:

– запропоновано нормативне удосконалення щодо закріплення поняття «доброчесність судді» в національному законодавстві та сформульовано авторську дефініцію поняття як інтегрованого юридико-етичного принципу, що характеризує особу судді через поєднання високих професійних і морально-етичних стандартів, правомірної поведінки, здатності до автономного морального вибору, послідовності у здійсненні правосуддя та відповідальності перед суспільством, забезпечуючи верховенство права, об'єктивність судових рішень і суспільну довіру до судової влади;

– репрезентовано правову природу доброчесності суддів, яка полягає в тому, що вона є інституційно закріпленою характеристикою суддівської діяльності, яка забезпечує легітимність судової влади, належне застосування законів, обґрунтованість судових рішень та захист права на справедливий суд, а також є фундаментом суспільної довіри до правосуддя і стабільності публічної влади, водночас формуючись під впливом соціальних, моральних та релігійно-ціннісних чинників, що визначають зміст доброчесності та баланс між нормами, суспільними очікуваннями і внутрішніми переконаннями судді;

– позиціоновано доброчесність як інституційну гарантію правосуддя, оскільки вона виступає: складовою легітимності судової влади; необхідною умовою ухвалення обґрунтованих судових рішень, забезпечуючи узгодження діяльності судді з принципами верховенства права; передумовою незалежності й неупередженості суду та стійкості до зовнішнього впливу; засобом превенції

корупційних проявів і зловживань владою та необхідним елементом механізму «стримувань і противаг» у правовій державі; чинником забезпечення єдності судової практики;

– розроблено авторську структуризацію доброчесності суддів, яка охоплює такі компоненти: *професійний* (високий рівень професійної компетентності та мотиваційна аргументованість судових рішень; професійна незалежність у здійсненні правосуддя; об'єктивність та неупередженість під час здійснення правосуддя; дотримання принципу законності в судовій діяльності та процесуальних гарантій справедливого судочинства); *антикорупційний* (сукупність вимог щодо забезпечення фінансової прозорості професійної діяльності та приватного життя судді, а також неухильного дотримання обов'язку щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів); *репутаційний* (включає морально-етичну, патріотичну й інформаційну складові);

– сформовано комплекс заходів щодо реформування механізму відбору, оцінювання та безперервного професійного розвитку суддів відповідно до європейських стандартів;

– запропоновано напрями вдосконалення фінансової доброчесності: оновлення системи суддівського декларування крізь призму принципів доступності, прозорості та відкритості судочинства; удосконалення системи перевірки декларацій фінансової доброчесності; обмеження безстрокового обіймання адміністративних посад однією особою; оновлення системи фінансового моніторингу й електронного декларування; удосконалення правового врегулювання інституту конфлікту інтересів

удосконалено:

– підхід до тлумачення та структуризації методології дослідження доброчесності суддів;

– вирішення колізії між обов'язком декларування доходів і правом людини на приватність через обґрунтування необхідності застосування принципу пропорційності під час нормативного врегулювання інституту суддівського декларування;

– теоретичну класифікацію видів конфлікту інтересів представників суддівського корпусу за критерієм способу впливу на рішення судді;

– алгоритм уникнення конфлікту інтересів, що становить загрозу доброчесності суддів;

– пропозиції щодо забезпечення гарантій неупередженості як чинника збереження професійної доброчесності суддів;

– нормативний підхід до адаптації суддівської діяльності в умовах цифрового суспільства шляхом регламентації цифрової поведінки суддів та визначення допустимих меж використання штучного інтелекту в судочинстві із збереженням виключної компетенції судді щодо ухвалення судового рішення;

– комплексний підхід до вдосконалення репутаційного компонента суддівської доброчесності;

набули подальшого розвитку:

– термінологічно-концептуальне осмислення доброчесності судді шляхом розмежування поняття «чесність» і «доброчесність», а також обґрунтування недоцільності ототожнення категорій «доброчесність судді» та «етична поведінка судді»;

– аргументація тези про те, що обов'язок декларування доходів та активів, спрямований на підвищення транспарентності судової влади і слугує запобіжником проявів недоброчесності серед представників суддівського корпусу;

– обґрунтування «м'якої» моделі реагування на прояви суддівської недоброчесності, заснованої на розмежуванні процедур оцінки фактичних обставин і застосування юридичної відповідальності, де контрольна інституція виконує переважно аналітичну й оціночну функції без автоматичного переходу до репресивних механізмів;

– структуризація етичної складової доброчесності суддів;

– положення про динамічний характер морально-етичних вимог до поведінки суддів;

– обґрунтування необхідності розвитку європейських і позасудових механізмів захисту незалежності суддів, зокрема через посилення ролі суддівського самоврядування, інституційних гарантій та імплементацію стандартів ЄСПЛ і практики Суду ЄС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення можуть бути використані у:

– правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавчого забезпечення доброчесності суддів, незалежності судової влади й механізмів здійснення правосуддя, зокрема під час підготовки змін до Конституції України, законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про запобігання корупції», Кодексу суддівської етики, Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) тощо;

– правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, удосконалення процедур оцінювання доброчесності суддів та кандидатів на посаду судді (*довідка про впровадження результатів дисертації, видана Пустомитівським районним судом Львівської області*.);

– науково-дослідній діяльності – як теоретико-методологічна основа для подальших досліджень проблем суддівської доброчесності, незалежності судової влади, суддівської етики (*акт впровадження Науково-дослідного інституту Львівського університету бізнесу та права від 19.06.2026 № 24*);

– освітньому процесі – під час підготовки та викладання навчальних дисциплін юридичного спрямування, зокрема «Організація судових та

правоохоронних органів», «Адміністративне судочинство», «Європейське право», «Правова глобалістика», а також розроблення навчально-методичного забезпечення для працівників судової системи (*акт впровадження ЗВО «Львівський університет бізнесу та права» від 20.05.2026 № 36*).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертаційній роботі положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора й отримані здобувачем особисто в результаті методологічної роботи, аналізу доктринальних досліджень та власної наукової практики. Використання результатів наукових досліджень інших авторів супроводжується чіткими покликаннями на відповідні джерела.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота обговорювалася на засіданні кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», основні положення і висновки були оприлюднені автором у доповідях на науково-практичних конференціях, форумах та інших заходах, зокрема: *Управління ЄС та післявоєнні трансформації України* (м. Львів, 23 жовтня 2025 р.); *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* (м. Львів, 31 жовтня 2025 р.); *Влада і права людини в умовах війни: юридичні, політичні та історичні виміри* (м. Львів, 5 грудня 2025 р.); *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* (м. Львів, 12 грудня 2025 р.); *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні* (м. Львів – Острог, 28 листопада 2025 р.); *Science, society, and change: interdisciplinary dynamics of knowledge implementation* (м. Ужгород – Вроцлав, 16 квітня 2026 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано в 12 наукових публікаціях, з яких: 4 – у журналах і збірниках, що входять до переліку наукових та фахових видань України; 1 стаття – у періодичному іноземному виданні, 1 стаття - у науково метричній базі Scopus, а також 6 тез виступів на науково-практичних заходах.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, з яких 205 – основний текст, 31 сторінка – список використаних джерел (242 найменування), 14 сторінок – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано на зв’язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження доброчесності суддів» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Методологія дослідження доброчесності суддів як правової категорії»* обґрунтовано авторську систему методологування предмета дослідження. Обґрунтовано необхідність аналізу проблематики суддівської доброчесності з урахуванням аксіологічного підходу, який уможливлює осмислення доброчесності суддів як соціально-ціннісної категорії. Репрезентовано також трирівневу систему методів дослідження та встановлено їх роль у забезпеченні обґрунтованості й достовірності отриманих висновків.

У *підрозділі 1.2 «Термінологічно-концептуальне осмислення доброчесності суддів»* здійснено понятійно-термінологічне обґрунтування доброчесності суддів, узагальнено, що це явище в умовах сучасної правової системи України, соціального середовища та воєнних загроз має вагоме значення для реформування судочинства й утвердження верховенства права в державі. Констатовано, що попри значну увагу науковців до проблематики доброчесності суддів, у доктрині досі не сформовано єдиного узгодженого підходу до її розуміння.

На основі історичного, семантичного, доктринального і структурного аналізу доброчесності як правової категорії сформульовано авторську дефініцію цього поняття та розроблено пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

У *підрозділі 1.3 «Правова природа доброчесності суддів»* доведено, що правова природа доброчесності суддів полягає в її розумінні як інституційно закріпленої характеристики суддівської діяльності, яка забезпечує легітимність судової влади, належне застосування законів, обґрунтованість судових рішень та захист права на справедливий суд, а також слугує фундаментом суспільної довіри до правосуддя і стабільності публічної влади, водночас формуючись під впливом соціальних, моральних та релігійно-ціннісних чинників, що визначають зміст доброчесності й баланс між нормами, суспільними очікуваннями і внутрішніми переконаннями судді.

Виокремлено ознаки, що дають можливість позиціонувати доброчесність суддів як інституційну гарантію правосуддя.

Розділ 2 «Структурні елементи доброчесності суддів» складається з трьох підрозділів, висновків до розділу і присвячений репрезентації авторської структуризації доброчесності судді.

У *підрозділі 2.1 «Професійний компонент в інституті доброчесності суддів»* професійний компонент доброчесності суддів визначено базовою й необхідною складовою, оскільки мотивовано, що незалежна, безстороння, компетентна й етична судова влада є важливою умовою забезпечення верховенства права, справедливого й неупередженого вирішення спорів та передбачуваного застосування норм права, тоді як реалізація цих завдань безпосередньо залежить від професійної компетентності й доброчесності кожного судді.

Узагальнено, що механізм відбору кандидатів на посаду судді не має уніфікованого нормативного регулювання в європейських державах, оскільки

визначається національним законодавством кожної з них. Здебільшого критерії відбору встановлені в межах загального процесуального законодавства щодо функціонування судової системи, але в окремих державах відповідні питання врегульовано спеціальними законодавчими актами (наприклад, у Сербії та Албанії).

Ґрунтуючись на рішеннях Суду ЄС та ЄСПЛ, а також висновках КРЄС, незалежність суду визначено як функціональну вимогу справедливого правосуддя, інституційну засаду правової демократичної державності та усталений міжнародний стандарт. Категорія незалежності в контексті професійної незалежності суддів має внутрішній і зовнішній виміри. Внутрішній вимір характеризується здатністю судді діяти відповідно до власних переконань, дотримуючись високих етичних стандартів і забезпечуючи їх реалізацію під час здійснення правосуддя. Зовнішній вимір передбачає відсутність політичного, адміністративного, корпоративного впливу на суддю і судову систему, зокрема гарантування захисту від впливу інших гілок влади і третіх осіб.

Вказано, що професійна доброчесність передбачає відсутність наперед сформованої позиції щодо предмета судового розгляду або впливу будь-яких суб'єктивних чи об'єктивних чинників, здатних зумовити його висновки до безпосереднього дослідження обставин справи.

Зафіксовано, що професійна доброчесність має оцінюватися не тільки через кінцевий результат (судове рішення), а й охоплювати процес досягнення законного результату, тобто дотримання всіх процесуальних вимог на всіх стадіях судового розгляду, а їх недотримання свідчить про відступ від стандартів професійної доброчесності та вимог справедливого судочинства.

У *підрозділі 2.2 «Антикорупційний компонент доброчесності суддів»* окреслено ключову небезпеку корупції в системі правосуддя: підриває довіру до механізму державної влади, демократії і верховенства права, перешкоджає економічному зростанню, загострює інші порушення прав людини, деформує можливість судової системи служити інтересам громадськості.

Вказано, що обов'язок декларування доходів та активів, що діє як превентивний чинник для недоброчесності судової поведінки у фінансовій сфері, націлений на підвищення транспарентності судової влади і слугує убезпечувальним фактором недоброчесності представників суддівського корпусу. Умотивовано колізію між обов'язком суддів декларувати доходи та правом на приватність.

У контексті антикорупційного компонента професійної доброчесності суддів встановлено, що запобігання, уникнення та належне врегулювання конфлікту інтересів є ключовою гарантією забезпечення незалежності й неупередженості судочинства.

У *підрозділі 2.3* «*Репутаційний компонент доброчесності суддів*» розглянуто структуру репутаційного компонента доброчесності, що охоплює морально-етичну, громадянську та комунікаційну складові.

Розділ 3 «Удосконалення механізмів формування та захисту доброчесності суддів в Україні» складається з трьох підрозділів, висновків до розділу і присвячений аналізу можливих аспектів удосконалення законодавства та практики задля досягнення належного рівня доброчесності суддів в Україні.

У *підрозділі 3.1* «*Професійна доброчесність суддів у світлі новітніх стандартів судочинства*» позиціоновано, що професійна доброчесність суддів є системоутворювальним стандартом функціонування судової влади України, що поєднує особисті морально-етичні якості судді з належними інституційними, організаційними та правовими гарантіями здійснення правосуддя.

Запропоновано напрями вдосконалення професійної доброчесності суддів: реформування механізму відбору, оцінювання та безперервного професійного розвитку відповідно до європейських стандартів, удосконалення гарантій неупередженості як чинника забезпечення професійної доброчесності суддів, модернізація гарантій незалежності суддів як чинника забезпечення їхньої професійної доброчесності шляхом долучення до європейських механізмів захисту суддівської незалежності та активізації позасудових механізмів її забезпечення.

Враховуючи досвід Бельгії, Чехії, Німеччини, Австрії та Латвії, запропоновано запровадити індивідуалізований підхід до професійної підготовки суддів та посилити практикоорієнтованість навчання кандидатів на посаду судді шляхом упровадження безперервного професійного розвитку, регулярного оцінювання з навчально-рекомендаційною метою, поглиблення знань у сфері суддівської етики, антикорупційних стандартів, права ЄС та практики ЄСПЛ, а також розвитку міжнародного професійного співробітництва, що в сукупності сприятиме підвищенню рівня професійної доброчесності суддів та якості здійснення правосуддя.

У *підрозділі 3.2* «*Удосконалення фінансової доброчесності відповідно до європейських стандартів судочинства*» запропоновано такі напрями вдосконалення фінансової доброчесності (антикорупційного складника) відповідно до європейських стандартів судочинства: оновлення системи декларування з урахуванням принципів доступності, прозорості та відкритості судочинства; удосконалення системи перевірки декларацій фінансової доброчесності; запровадження обмежень щодо безстрокового обіймання адміністративних посад однією особою; удосконалення системи фінансового моніторингу й електронного декларування.

Проведений аналіз моделей функціонування перевірки декларацій у державах ЄС дав змогу виокремити три основні підходи: децентралізований (Франція), централізований (Литва) та гібридний (Італія). Кожна з моделей має свої переваги й обмеження. Встановлено, що національна система фінансового контролю в Україні має переважно централізований характер із фрагментарним розподілом контрольних функцій між НАЗК, ВККС та ВРП, що зумовлює потребу в її подальшій оптимізації. Перспективними

напрямами визначено запровадження ризик-орієнтованого безперервного моніторингу декларацій, розширення аналітичного інструментарію перевірки, інституціоналізацію консультативної функції органів контролю та посилення міжвідомчої координації. Обґрунтовано, що найбільш прийнятною для України є модель, яка поєднує централізований контроль з інституційною автономією судової влади.

У *підрозділі 3.3* «*Напрями вдосконалення репутаційної доброчесності суддів в умовах цифрової трансформації правосуддя*» узагальнено критичні підходи до Бангалорських принципів доброчесності суддів як міжнародного акта. Констатовано, що національний Кодекс суддівської етики є первинним джерелом унормування етичної доброчесності суддів. Вказано шляхи удосконалення репутаційного компонента доброчесності суддів в Україні.

Узагальнено, що цифровізація, глобалізаційні та міграційні процеси, а також трансформація суспільних відносин істотно вплинули на зміст юридичної професії та морально-етичні засади суддівської діяльності, сформувавши нові виклики для забезпечення доброчесності суддів. На підставі аналізу європейських стандартів обґрунтовано необхідність нормативного врегулювання використання технологій ШІ в судочинстві.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши доктринальні положення щодо доброчесності суддів, практику функціонування судової системи України, показники діяльності інституцій, уповноважених на відбір та оцінювання доброчесності суддів, практику ЄСПЛ, а також міжнародну й зарубіжну судову та юридичну практику, ми дійшли таких основних висновків:

1. Авторську систему методологування предмета дослідження репрезентовано як систему підходів (аксіологічного, соціального) та трирівневу структуру методів. Перший рівень методології репрезентований філософськими методами дослідження, зокрема діалектичним, метафізичним, герменевтичним, феноменологічним. Другий рівень методологування представлено системою загальнонаукових методів: аналіз, синтез, логічний метод, метод висунення гіпотез, метод інтерв'ю та авторського опитування. Третій рівень охоплює спеціально-юридичні методи, зокрема: нормативно-правовий метод, метод державно-індивідуального розвитку, метод правових детермінант, соціально-правового експерименту, порівняльно-правовий метод.

2. Термінологічно-концептуальне осмислення доброчесності суддів передбачає аналіз поняття в історичному, семантичному, доктринальному та структурному контекстах. Констатовано, що, попри активну увагу науковців до проблематики, категорія «доброчесність судді» досі не має узгодженого концептуального наповнення.

Розмежовано поняття «чесність» і «доброчесність» як категорії, що мають різне змістове та структурне наповнення. Обґрунтовано, що доброчесність, на

відміну від чесності, яка передусім означає відсутність обману та правдивість у поведінці, додатково містить моральний компонент, що забезпечує суспільну довіру до правосуддя, формує авторитет судової влади та зумовлює необхідність відповідності судді підвищеним морально-етичним вимогам.

Покритиковано ототожнення категорій «доброчесність судді» та «етична поведінка судді», оскільки, доброчесність характеризує внутрішню ціннісно-світоглядну основу особистості судді, сукупність його моральних якостей, переконань та інтенцій, що зумовлюють готовність діяти відповідно до вимог справедливості, чесності та служіння суспільному благу. Натомість етична поведінка є зовнішнім проявом цих внутрішніх установок, що знаходить своє вираження у конкретних вчинках, способі здійснення професійної діяльності та дотриманні встановлених стандартів суддівської етики.

Згруповано етичну складову доброчесності судді, що, на думку автора, охоплює елементи внутрішніх інтенцій та зовнішніх проявів поведінки, а саме: усвідомлення моральних ідеалів та наявність особистих етичних якостей, що відповідають рівню суспільного розвитку, в умовах якого здійснюється правосуддя; прагнення та послідовну діяльність, спрямовану на утвердження аксіологічних і моральних принципів та ідеалів; здатність розв’язувати етико-моральні дилеми внутрішнього і зовнішнього характеру з дотриманням розумного балансу між нормативними, професійними, суспільними й особистісними вимогами; послідовність у дотриманні етичних стандартів незалежно від зовнішніх чинників чи суспільно-державного тиску; відкритість і прозорість поведінки як передумови формування суспільної довіри до судової влади.

Сформульовано авторську дефініцію поняття «доброчесність судді» – це інтегрований юридико-етичний принцип, що характеризує особу судді через поєднання високих професійних і морально-етичних стандартів, правомірної поведінки, здатності до автономного морального вибору, послідовності у здійсненні правосуддя та відповідальності перед суспільством, забезпечуючи верховенство права, об’єктивність судових рішень і суспільну довіру до судової влади.

3. Комплексно обґрунтовано, що правова природа доброчесності суддів полягає в тому, що вона є інституційно закріпленою характеристикою суддівської діяльності, яка забезпечує легітимність судової влади, належне застосування законів, обґрунтованість судових рішень та захист права на справедливий суд, а також є фундаментом суспільної довіри до правосуддя і стабільності публічної влади, водночас формуючись під впливом соціальних, моральних та релігійно-ціннісних чинників, що визначають зміст доброчесності та баланс між нормами, суспільними очікуваннями і внутрішніми переконаннями судді.

Позиціоновано, що доброчесність є інституційною гарантією правосуддя, оскільки: виступає складовою легітимності судової влади; існує як професійно-

етична характеристика судді та європейським принципом правосуддя; виступає передумовою незалежності й неупередженості суду та стійкості до зовнішнього впливу; має потенціал та спрямована на забезпечення єдності судової практики.

4. Категорію професійної доброчесності в авторській структуризації визначено як багатокомпонентне утворення, що охоплює комплекс таких взаємопов'язаних елементів: високий рівень професійної компетентності та мотиваційна аргументованість судових рішень; професійна незалежність у здійсненні правосуддя; об'єктивність та неупередженість під час здійснення правосуддя; дотримання принципу законності в судовій діяльності, який позиціоновано як принцип із дуальною природою: по-перше, спір має розглядатися компетентним і повноважним судом; по-друге, ухвалене ним рішення має відповідати вимогам законності, тобто ґрунтуватися на правильному застосуванні норм матеріального і процесуального права; дотримання процесуальних гарантій справедливого судочинства як сукупності правових засобів, що реалізуються судом для забезпечення належного, ефективного, справедливого судочинства.

5. На основі міжнародних і європейських стандартів, зокрема Конвенції ООН проти корупції, Бангалорських принципів поведінки суддів, Висновку КРЄС № 21 та інших міжнародно-правових актів, у межах авторської систематизації структури доброчесності обґрунтовано необхідність виокремлення антикорупційного компонента. Запропоновано розуміти його як сукупність вимог щодо забезпечення фінансової прозорості професійної діяльності та приватного життя судді, а також неухильного дотримання обов'язку щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Умотивовано наявність колізії між обов'язком декларування доходів і правом людини на приватність, у зв'язку з чим обґрунтовано необхідність застосування принципу пропорційності під час нормативного врегулювання інституту суддівського декларування, зокрема через визначення розумного обсягу інформації, відкритої для публічного доступу, з урахуванням конституційного принципу пропорційності обмежень прав і свобод людини. Наголошено, що в сучасних військово-політичних умовах зазначена проблематика набуває актуальності також у контексті забезпечення національної й особистої безпеки представників суддівського корпусу.

Праксіологічний аналіз сучасної національної практики дав змогу виокремити дві площини оцінки поведінки судді: 1) встановлення фактичних обставин, пов'язаних із достовірністю задекларованих відомостей; 2) застосування юридичної відповідальності як наступного етапу реагування. Зазначене свідчить про функціонування «м'якої» моделі реагування на прояви суддівської недоброчесності, за якої відповідна інституція виконує переважно аналітичну й оціночну функції без автоматичного переходу до репресивних механізмів. На думку дисертанта, такий підхід забезпечує баланс між гарантіями незалежності суддів та ефективністю контролю за їхньою доброчесністю,

допускає застосування суддівської дискреції та вплив механізмів суддівського самоврядування на поведінку судді, а також дає змогу уникнути надмірної формалізованої криміналізації малозначних діянь.

Обґрунтовано, що ефективність механізмів запобігання конфлікту інтересів визначається поєднанням правових процедур і внутрішньої установки судді на доброчесну поведінку, що в сукупності забезпечує реалізацію антикорупційного стандарту та сприяє зміцненню суспільної довіри до судової влади.

Запропоновано додаткову теоретичну класифікацію видів конфлікту інтересів представників суддівського корпусу за критерієм способу впливу на рішення судді. Розроблено алгоритм уникнення конфлікту інтересів, що становить загрозу доброчесності суддів.

6. У межах авторської парадигми репутаційний компонент доброчесності розглядається як складна багатокомпонентна категорія, що охоплює: а) морально-етичну складову; б) громадянську складову (конституційний патріотизм, інституційний патріотизм, громадянський патріотизм); в) комунікаційну складову.

Акцентовано, що в час глобалізації, масової міграції та цифрової трансформації сталість не є іманентною характеристикою морально-етичних вимог до поведінки судді, такі зміни зумовлюють еволюцію вимог до етичної поведінки суддівського корпусу.

7. Аргументовано, що імплементація міжнародних і європейських стандартів професійної доброчесності є необхідною передумовою зміцнення суспільної довіри до судової влади. Запропоновано такі напрями вдосконалення у цій складовій доброчесності: 1) реформування механізму відбору, оцінювання та безперервного професійного розвитку відповідно до європейських стандартів (переосмислення обсягу і змісту блоку знань з історії державності задля його більш чіткого узгодження з реальними потребами суддівської професії та стандартами професійної доброчесності; формування індивідуального підходу в навчанні суддів; посилення практикоорієнтованої підготовки кандидатів на посаду судді, впровадження безперервного професійного навчання; регулярного оцінювання з навчально-рекомендаційною метою, поглиблення знань із суддівської етики, антикорупційних стандартів, права ЄС та практики ЄСПЛ; розвиток міжнародного професійного співробітництва); 2) удосконалення гарантій неупередженості як чинника збереження професійної доброчесності суддів через: а) його конституційне унормування; б) удосконалення інституту відводу судді у процесуальних кодексах, зокрема через розширення підстав для відводу шляхом включення критерію «об’єктивної видимості упередженості»; в) нормативне закріплення презумпції неупередженості судді; 3) долучення до європейських та активізація позасудових механізмів захисту незалежності суддів.

8. Запропоновано такі напрями вдосконалення фінансової доброчесності відповідно до європейських стандартів судочинства: оновлення системи суддівського декларування крізь призму принципів доступності, прозорості та відкритості судочинства шляхом: а) законодавчого запровадження об'єднаної декларації як інтегрованого механізму оцінювання доброчесності суддів; б) чіткої структуризації змісту декларації через визначення виключного переліку відомостей, необхідних для встановлення доброчесної чи недоброчесної поведінки, з одночасною імплементацією європейських стандартів захисту персональних даних; в) нормативного уточнення підстав ініціювання перевірки декларацій, розширення її часових меж та деталізації процедури проведення на засадах ризик-орієнтованого підходу; г) нормативного визначення прав та обов'язків усіх учасників перевірки; д) встановлення чітких процесуальних строків здійснення перевірок; е) нормативного закріплення правових наслідків за результатами контрольних заходів; удосконалення системи перевірки декларацій фінансової доброчесності; обмеження безстрокового обіймання адміністративних посад однією особою; оновлення системи фінансового моніторингу й електронного декларування; удосконалення правового врегулювання інституту конфлікту інтересів.

Відповідно для впровадження таких положень запропоновано зміни до законодавства шляхом доповнення ст. 51-3 Закону України «Про запобігання корупції»; ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; ст. 8 Закону України «Про Конституційний Суд України».

9. Запропоновано шляхи удосконалення репутаційного компонента доброчесності суддів в Україні, а саме: усунення колізії між правом судді на приватне і сімейне життя та його статусом як уповноваженої державою особи на судовий захист від її імені; вдосконалення комунікаційно-інформаційної складової діяльності судової системи шляхом: а) впровадження системних освітньо-комунікаційних програм судів за моделлю, рекомендованою Висновком № 7 КРЄС; б) запровадження загальнонаціональної програми «Суд і громада», яка передбачатиме регулярну комунікацію суддів із закладами освіти, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями; в) розроблення Стратегії комунікації судової влади, у якій передбачити критерії відкритості діяльності суддів; адаптація суддівської діяльності до викликів цифрового суспільства через: чітку регламентацію поведінки суддів у віртуальному просторі, насамперед у соціальних мережах, а також посилення гарантій протидії внутрішнім ризикам та зовнішнім загрозам; законодавче унормування підходу, відповідно до якого доброчесне використання ШІ допускається лише як пошукового, аналітичного, довідкового інструментарію.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у яких опубліковані основі результати дисертації

1. Малех В. П. Проблеми юридичного тлумачення поняття «доброчесність»: інтеграція підходів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2024. № 40. С. 748–753.
2. Малех В. П. Міжнародні та європейські стандарти доброчесності суддів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. № 44. С. 691–697.
3. Малех В. П. Доброчесність суддів в умовах глобалізації суспільно-правового розвитку. *Академічні візії*. 2025. № 42. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2583.
4. Малех В. П. Доброчесність судді як основа функціонування судової системи демократичної держави. *Академічні візії*. 2025. № 44. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2600.
5. Malekh V. P. Financial and ethical integrity of judges. *Global Prosperity*. 2025. No. 5 (3). P. 140–144.
6. Semchyshyn S., Antoniuk S., Shyshko V., Malekh V., Kubko I. Harmonization of the Judicial System of Ukraine with European Standards of Justice. *Jurnal Cita Hukum (Indonesian Law Journal)*. 2026. Vol. 14, Issue 2.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Малех В. П. Доброчесність суддів як вагомий чинник протидії корупції. *Управління ЄС та післявоєнні трансформації України* : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23 жовтня 2025 р.). С. 139–140.
8. Малех В. П. Інститут доброчесності суддів: актуалізація проблеми. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез доповідей учасн. наук.-практ. семінару (м. Львів, 31 жовтня 2025 р.) С. 92–94.
9. Малех В. П. Кореляція принципів доброчесності та незалежності суддів: огляд основних правових стандартів. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матер. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 12 грудня 2025 р.). С. 306–308.
10. Малех В. П. Доброчесність та етична поведінка суддів в умовах воєнного стану. *Влада і права людини в умовах війни: юридичні, політичні та історичні виміри* : матер. 16-ї Всеукр. наук. конф. (м. Львів – Київ, 5 грудня 2025 р.). С. 80–83.
11. Малех В. П. Бангалорські принципи суддівської поведінки як правова основа суддівської доброчесності. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні* : зб. матер. Сьомої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів – Острiг, 28 листопада 2025 р.). С. 80–81.
12. Малех В. П. Доброчесність суддів та її вплив на незалежність судочинства. *Science, society, and change: interdisciplinary dynamics of knowledge*

implementation : Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Uzhhorod – Wroclaw, April 16, 2026). P. 72–75.

АНОТАЦІЯ

Малех В. П. Доброчесність суддів як інституційна гарантія здійснення правосуддя. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», Львів, 2026.

Дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням, у якому на належному рівні акумульовано сучасні теоретичні та практичні перспективи розвитку й узагальнення принципу доброчесності суддів як інституційної гарантії здійснення правосуддя. У роботі розкрито сутність доброчесності як фундаментального принципу функціонування судової влади, визначено її місце в системі конституційних засад правосуддя, досліджено еволюцію наукових підходів до розуміння доброчесності суддів та сформовано авторське бачення її змісту, структури й функціонального призначення.

Розроблено авторську структуризацію доброчесності суддів, яка охоплює такі компоненти: *професійний* (високий рівень професійної компетентності та мотиваційна аргументованість судових рішень; професійна незалежність у здійсненні правосуддя; об'єктивність та неупередженість під час здійснення правосуддя; дотримання принципу законності в судовій діяльності та процесуальних гарантій справедливого судочинства); *антикорупційний* (сукупність вимог щодо забезпечення фінансової прозорості професійної діяльності та приватного життя судді, а також неухильного дотримання обов'язку щодо запобігання і врегулювання конфлікту інтересів); *репутаційний* (включає морально-етичну, патріотичну та інформаційну складові);

Проаналізовано міжнародні і європейські стандарти забезпечення доброчесності суддів, практику їх імплементації в національні правові системи, а також нормативно-правові засади функціонування інституту доброчесності в Україні. Встановлено, що сучасне розуміння доброчесності охоплює не лише дотримання суддею вимог законності і професійної етики, а й забезпечення незалежності, неупередженості, прозорості, підзвітності, фінансової доброчесності та бездоганної репутації як необхідних передумов здійснення справедливого правосуддя.

За результатами дослідження сформульовано теоретичні висновки і практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства України, діяльності органів суддівського врядування та механізмів забезпечення доброчесності суддів.

Ключові слова: доброчесність судді, правосуддя, судова влада, етична поведінка, антикорупційна діяльність, європейські стандарти правосуддя,

незалежність суддів, суддівська етика, фінансова доброчесність, електронне декларування, конфлікт інтересів, цифровізація.

SUMMARY

Malekh V. P. Judicial Integrity as an Institutional Guarantee of the Administration of Justice. – Manuscript.

Dissertation submitted for the degree of Candidate of Legal Sciences in Specialty 12.00.10 – Judiciary; Public Prosecution and the Bar. – Higher Education Institution "Lviv University of Business and Law", Lviv, 2026.

The dissertation constitutes the first comprehensive study in Ukrainian legal scholarship to systematically integrate contemporary theoretical and practical approaches to the development and conceptualisation of the principle of judicial integrity as an institutional guarantee of the administration of justice.

The research reveals the essence of judicial integrity as a fundamental principle governing the functioning of the judiciary, determines its place within the system of constitutional principles of justice, examines the evolution of scholarly approaches to understanding judicial integrity, and develops the author's concept of its content, structure, and functional purpose.

An original structural model of judicial integrity is proposed, comprising three interrelated components. The professional component encompasses a high level of professional competence, well-reasoned judicial decision-making, judicial independence in the administration of justice, objectivity and impartiality in adjudication, as well as compliance with the principle of legality and procedural guarantees of a fair trial. The anti-corruption component consists of requirements ensuring financial transparency in both the professional and private activities of judges, together with strict compliance with obligations concerning the prevention and settlement of conflicts of interest. The reputational component incorporates moral and ethical, patriotic, and informational elements that collectively shape public confidence in the judiciary.

The dissertation analyses international and European standards governing judicial integrity, the practice of their implementation in national legal systems, and the regulatory framework governing the institution of judicial integrity in Ukraine. It is established that the contemporary concept of judicial integrity extends beyond compliance with the law and professional ethics to include judicial independence, impartiality, transparency, accountability, financial integrity, and an impeccable professional reputation as indispensable prerequisites for the proper administration of justice.

A comprehensive analysis of the organisational and legal mechanisms for ensuring judicial integrity is conducted. The study examines the system of institutions responsible for establishing, assessing, and monitoring judicial integrity, identifies their powers, interaction mechanisms, and existing shortcomings. Particular attention

is devoted to the activities of judicial governance bodies, judicial disciplinary liability, conflict-of-interest prevention, financial control, and electronic asset declaration.

The influence of digitalisation on judicial integrity is examined. It is demonstrated that the use of social media, digital platforms, and modern information technologies creates new challenges to judicial independence, impartiality, and professional reputation. The study substantiates the need for comprehensive legal regulation of judges' conduct in the digital environment and for defining the legal limits of the use of artificial intelligence in judicial proceedings. It is concluded that AI technologies should be used exclusively as supportive tools and must not replace judicial discretion or the judge's exclusive authority to render judicial decisions.

The dissertation also analyses issues relating to judges holding administrative positions within courts, the prevention and settlement of conflicts of interest, and measures aimed at preventing excessive concentration of managerial influence within the judiciary. The expediency of introducing mandatory rotation, temporal restrictions on repeated appointment to administrative positions within the same court, and enhanced preventive mechanisms for safeguarding judicial integrity is substantiated.

The findings of the research provide theoretical conclusions and practical recommendations aimed at improving Ukrainian legislation, strengthening the institutional capacity of judicial governance bodies, and enhancing the legal mechanisms for ensuring judicial integrity.

Keywords: judicial integrity, administration of justice, judiciary, ethical conduct, anti-corruption activities, European standards of justice, judicial independence, judicial ethics, financial integrity, electronic asset declaration, conflict of interest, digitalisation.

Підписано до друку_____ .
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різографі. Умовн. друк. арк. 2,2. Обл.-видав.
арк. 1,7. Тираж 100 прим. Зам. №_____

Видавництво "ПІАС"
Реєстраційне свідоцтво ДК №3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф.1, 79007, Львів тел.(032)225-60-14